

דף קה. [מדף קד:]

יבמה שרקקה תחלוץ, מכלל דאיפסלא לה מאחין.

א] בענין הא דרקקה פוסלת היבמה לדעת ר' אליעזר.

- א. מבואר בסוגיין דין חדש דיבמה שרקקה נפסל על האחין, וצ"ב דין זה מהו הפוסל, והאם הוי דאורייתא, והנה יש בזה ב' לשונות בגמ' בטעם דין זה דיבמה שרקקה דנפסלה על האחין.
- ב. הגמ' תחילה הוכיח דקאי כר' אליעזר דאילו לר"ע כיון דרקקה לא מעכבא כלל בודאי לא נאסרה ע"י רקיקה לבד, והקשו דגם לר"א דצריך רקיקה וחליצה איך נפסלה ע"י רקיקה הא הוי שני דברים המתירין דאין מעלין זה בלא זה, ותירצו דקאי כרבי [לגבי קידוש שתי הלחם בשחיטה וזריקה] דבשני דברים המתירים ע"י מתיר הראשון כבר חל במקצת.
- ג. בקובץ הערות (סי' ע"ג סק"א) כתב דמבואר דלהך מ"ד דשני דברים המתירין דמעלין זה בלא זה דיש דין דאורייתא דרקיקה לבד פוסלת על האחין, והביאור בזה דרקיקה 'היא מקצת חליצה' ושפיר אהני לאוסרה בלא יבנה.
- ד. אולם העיר דליכא לאו גמור כיון דלא הוי חליצה גמורה אלא מקצתה. ועוד דן דגם לשוק תו אינה אסורה בלאו גמור לינשא לשוק דהא כבר הותרה במקצת, וחידש דלמ"ד דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק מ"מ ככה"ג דכבר רקקה אפשר יהיו קידושין תופסין וצריכה גט, והיינו דכבר הוקלש הזיקה במקצת, [וזהו חידוש גדול, וצ"ע בזה, ובפרט לפי מה שיתבאר להלן מהזכר יצחק, דיסוד הסוגיא דכבר התחיל מצות החליצה דפועל 'לא יבנה' שפיר נאסר אע"ג דלא הותרה כלל וגם לא הוקלש הזיקה, ורק דכבר התחיל הסדר של אי בנין ונתפס השם לא יבנה ודו"ק].

ב] בענין רקיקה פוסלת גם לר"ע.

- א. הנה הגמ' שוב הוכיח מברייתא מפורשת דגם לר"ע דרקיקה אינה מעכבת [ואם חלצה לחוד הותרה לשוק], מ"מ אם רקקה נפסלה לאחין, והקשו מ"ש מקריאה לחוד דלא נפסלה, ותי' דברקיקה דאיתא רק בסוף יש לגזור ע"ש.
- ב. ונמצא דתחילה הגמ' סבר דרקיקה פוסל מה"ת ותמהו דלר"ע א"א דבר כזה, ותי' דקאי כר"א, ושוב הוכיחו מברייתא מפורשת דגם לר"ע נפסלה, וע"ז תירצו דשפיר אינה אלא מדרבנן [וכ"כ הרשב"א דמתורץ הקושיא לדעיל כיון דהוי רק מדרבנן].
- ג. **שיטת הרמב"ם:** אולם תמוה על הרמב"ם שפסק כר"ע ואעפ"כ כתב דנלמד מקרא, וז"ל (ה' יב"ח פ"ד הי"ד): רקקה בלבד שלא חלצה ולא קראה וכ"ו הרי זו כחליצה פסולה, קראה היא והוא ולא חלצה ולא רקקה לא עשה כלום, שנאמר ככה יעשה לאיש המעשה שהוא החליצה והרקיקה היא שמועיל, אבל הקריאה אינה מעכבת ואינה מועלת, עכ"ל, ומבואר דהחילוק בין רקיקה וקריאה הוא דרקיקה נכללת 'ביעשה לאיש' ולא קריאה.
- ד. **והקשו המפרשים** ג' קושיות על הרמב"ם: א' מפורש בגמ' דלמסקנא הוי מדרבנן ולא דאורייתא. ב' ועוד דלר"ע הרי דרשינן ככה יעשה 'לאיש' דרק מעשה הנעשה באיש מעכב ולא רקיקה שאינה באיש, ואיך דרש דסגי במעשה לחוד לפסול, ועיין במגיד משנה שכבר התעורר בזה. ג' הא הגמ' הכריח דלר"ע דרקיקה אינה מעכב א"א שתפסול מה"ת.
- ה. קושיא א' ובי'. הנה בתי' קושיא הראשונה דמפורש דלמסקנא הוי מדרבנן טרחו האחרונים ליישב דהרמב"ם ס"ל דהוי מחלוקת הסוגיות ופסק דהוי מדאורייתא [והעל"יני ביאר דנקט כן בהאיכא דאמרי דגזרו שלא לרוק, ומהר"ם אלשיך (סי' צ"ב) הוכיח כן מקושיא הרא"ש דהאמוראי לא היו יכולין לפוסלה ע"י רקיקה לבד, וע"כ דהם חולקין על סוגיין וס"ל דהוי מה"ת ע"ש ואכמ"ל].
- ו. ובתי' קושיא הב' דר"ע דרש דרק 'מעשה באיש' מעכב, במהר"ם אלשיך והעל"יני תירצו דצ"ל דהרמב"ם מחלק דרשת הקרא, דלגבי להתירה צריך מעשה 'באיש', אבל ליפסל סגי במעשה לחוד ורק קריאה לא נכלל בזה.
- ז. **קושיא ג'.** אולם גם לאחר ישוב הסוגיות והקראי אכתי צ"ב טובא קושי' הגמ' דמאחר דרקיקה אינה מעכבת וגם חליצה בלא רקיקה מתירתה לשוק, א"כ איך יתכן דהרקיקה תפסול האשה מיבום מה"ת מאחר דאין הרקיקה מתיר כלל.
- ח. לפי הזכר יצחק (סי' ע"ו אות ד') יש לפרש באופן נפלא [ע"ש בדבריו שכתב באופן שונה קצת, אבל עיקר היסוד עפ"י דרכו], דכבר נודע דיש ב' דינים בחליצה, א' יש מעשה מצוה של חליצה עד כדי כך דיי"מ דשייך בו מצות צריכות כוונה, ב' ויש המתיר שבו דחליצה הוי גט דמתירה לשוק, [ובזה בארנו דינא דחליצה פסולה דף כו: דחסר בהמצוה כשא"א לייבם].
- ט. ועפ"י ז"ל ד'מצות חליצה' הוא רקיקה וחליצה ביחד, ושפיר נפסלת האשה לאחין על הרקיקה לחוד, והא דנתרת בחליצה לחוד הוא מצד אחר דחלות 'המתיר' של חליצה רק מצריך חליצת, וא"כ כשנעשה רק 'רקיקה' דעדיין לא חל המתיר, שפיר מקרי דהותחל בה חליצה, וכבר נתפס בו 'אשר לא יבנה' דכיון שהתחיל שלא לבנות שוב לא יבנה.

ג] בענין קושית הרא"ש דכל פעם שאין היבמה רוצה יבום, תרוק בפני היבום וממילא נפסלת לו.

- א. הרא"ש (סי' י"א) הקשה דלאור סוגיין דיבמה שרקקה נפסלה על האחין, אי"כ למה להלן (דף קו.) הוצרכו הני אמוראי להטעות לאותם שלא רצו לחלוץ ע"י חליצה פסולה, למה לא ירקה בפניו ועל כרחו נפסלה להתייבם.
- ב. ות"י דצ"ל דרק כששניהם נתכוונו נפסלת ברקיקה, אבל כשהוא אומר שאינו חולץ ודאי לא נתכוון אז לא נפסלה.
- ג. ובקרבן נתנאל הביא קושית הבי"ח והב"ש, דהרא"ש עצמו כתב דיבמה שחלצה נעל של אחד מן האחין חוששין שמא נתכוונה ונפסלה, ומשמע דסגי בכוונתה בלי כוונתו, וקרבן נתנאל ת"י דהא דחיישנין שמא כיונה היינו כשהוא ג"כ חפץ בחליצה ויש לחשוש שמא גם הוא נתכוון אבל כשאומר דאינו רוצה בחליצה כלל ודאי אין כאן אלא כוונתה ולא מהני.
- ד. בערוך לנר ת"י בפשיטות דלכתחילה הרי צריך לעשות כעיקר סדר החליצה דהיינו חליצה ואח"כ רקיקה, ומבואר להלן דאם רקקה מקודם אין לרוק עוד אח"כ משום גזירה, וא"כ הני אמוראי לא רצו לבטל לכתחילה סדר חליצה הכתוב.

לוי נקט לקרייתא בעו מיניה גידמת מהו שתחלוץ, יבמה שרקקה דם...

ד] בהא דגידמת חולץ בשיניה, מהו בשאר דיני התורה.

- א. מבואר דגידמת חולצת דלא כתיב וחלצה ביד, ופרש"י בשיניה, וכ"כ בשו"ע (סי' קס"ט סעיף ל"ב) דגידמת חולצת בשיניה.
- ב. בשו"ע (סי' תרנ"א סעיף ד') כתב דגידם לוקח הלולב בזרועו, ומקורו ברוקח דלמד כן מבחן יד דמצורע, אולם הקשה המג"א דהתם נחלקו בגמ' בזה, ואדרבה הרמב"ם פסק דמצורע שאין לו בהן יד אין לו טהרה עולמית.
- ג. ולכן כתב המג"א והגר"א די"ל מקור אחרת עפ"י סוגיין דמי כתיב בלולב ולקחתם 'ביד' ושפיר מצי לוקחו בזרועו.
- ד. בשע"ת (שם) ציין לברכי יוסף בשם מהר"י מולכו דלפי"ז אפשר ליקח הלולב גם בשיניו כדמצינו בסוגיין לגבי חליצה.
- ה. אולם הביא מהלכות קטנות דאין דרך לקיחה בכך, ואינו מקיים המצות ד' מינים בלקיחת הלולב בפיו. ורק צ"ע מחליצה, ועיין בפמ"ג (סק"י) שכתב די"ל דלקיחה אינו מקיים, אבל למעשה חלצה הנעל בהכי. והיינו דחליצה מקרי כיון דלא כתיב וחלצה ביד, אבל לקיחה אין כאן כיון דאין דרך לקיחה בכך.
- ו. בבכור"י (סק"י"ח) האריך מכמה דוכתי דגם לגבי לקיחה לא מצינו שתהא דוקא ביד [וכגון בשילוח הקן, אטו לא נאסר ליקח האם על בנים כשלוקחם בפיו וכו'], ולכן העלה דאפשר לקיים נטילת ד' מינים בפיו, והמ"ב הביא ב' הדיעות.

ה] בענין יבמה שרקקה דם, האם מהני משום דלא כתיב וירקה 'רוק', או דמהני משום דא"א לדם בלא צחצוחי רוק.

- א. בני הקריה שאלו ללוי ביבמה שרקקה דם מהו, והשיבו בבי מדרשא 'מי כתיב וירקה רוק', ומשמע דמתקיימת דין רקיקה ע"י דם. אולם להלן אמרינן דשלחו לאבוה דשמואל יבמה שרקקה דם תחלוץ 'לפי שא"א לדם בלא צחצוחי רוק', ומשמע דלעולם צריך רוק דוקא, ומהני משום דיש שם רוק, ונחלקו הראשונים איך ליישב סוגיין ויש ב' שיטות.
- ב. א] רש"י והרמב"ן פ"י דכוונת הגמ' 'מי כתיב וירקה רוק' ר"ל מי כתיב רוק דליהוי משמע דלא יהא שם אלא רוק, ולכן מהני גם כשיש דם עם הרוק, ולפי"ז גם הכא לא הכשירו אלא משום הרוק עם הדם, ומתיישב עם הגמ' להלן.
- ז. ב] אמנם הראב"ד והרא"ש פ"י הגמ' כאן כפשוטו דלא כתיב רוק ומתקיימת חליצה גם בדם לחוד, אמנם להלן שרקקה לחוד בלי חליצה ודינן לפוסלה על האחין אז רק כשיש רוק עם הדם פוסלין דאין לגזור אלא כשיש רוק בפועל.
- ח. וני"מ לדינא בחלצה נעלו וירקה דם בשותתת ולא מוצצת, דלרש"י והרמב"ן לא נתקיים דין רקיקה ולהראב"ד והרא"ש יצאו ידי רקיקה, ובשו"ע (קס"ט, מ') הביא ב' שיטות בירקה דם בשותתת, והפוסקים כתבו להחמיר ולרוק עוד פעם.

דף קה: בינו לבינה מי ידענא, אר"י אמר שמואל ועדים רואין אותו מבחוץ.

- א. הגמ' שאל על דברי ר"ע דמהני חליצה שלא בב"ד אלא בינו לבינה דאז 'מי ידענא' והשיבו בעדים רואין אותו מבחוץ.
- ב. וצ"ב גדר הנך עדים, האם הוא לברורי בעלמא כדי לידע שחלצו, או לקיומי, ונחלקו בזה הראשונים. דהנה הראשונים הקשו מ"ט אינם נאמנים כדן בעל שאמר גרשתי אתא שתי, ויש שתי [עיי' רשב"א והריטב"א] דאמרינן בב"ב (דף קמ) 'חוש לה' והיינו דגם בבעל חיישינן שאינו נאמן. ויש שתי [עיי' ריטב"א ונמוק"י] דהוי דבר שבערוה וצריך עדים לקיומי ולכן בעינן דוקא עדים. ומבואר דנחלקו הראשונים אי חליצה צריך עדות לקיומי, וצ"ב מהכ"ת שלא להצריכו.
- ג. בחי' רבינו חיים הלוי (הל' יבוי"ח פ"ד) הוכיח מהרמב"ם דא"צ עדות לקיומי ודלא כמסקנת הריטב"א ונמוק"י, והקשה מ"ט, ות"י דבר יסודי דכיון דאין החולץ פועל ההיתר אלא הוא עושה 'מעשה חליצה' וההיתר בא ממילא לכן א"צ עדות לקיומי בזה, וכ"כ בקובה"ע (סי' ע"ו) בארוכה, וי"א דהיתר יבמה לשוק אינו דבר שבערוה ושפיר א"צ עדות לקיומי.